

Gümrük Birliği

Türk Tekstil Sektörü

Tekstil ve konfeksiyon sanayii Türkiye'nin genel istihdamı ve ülke ekonomisi açısından en önemli sektör olma özelliğini koruyor. Gümrük birliğine dahil olma durumunda bu sektörün pazar içindeki yeri ne olacak? Türkiye geleceği düşünerek bu konuda yeterince planlı ve programlı davranıyor mu? Rakipleri ile karşılaştırıldığında nasıl bir konuma sahip?

TÜRKİYE ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında imzalanarak 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol, Türkiye'yi uzun vadeli hedeflere yöneltti. O yıllarda Türkiye'nin tekstil ihracatı yok denecek kadar azken 22 sene sonra gümrük birliğine gireceği göz önüne alınarak yeni ihracat programları yapıldı ve 1993 yılında Avrupa Birliği (AB)'ne yaptığımız tekstil ihracatı 5.5 milyon dolar düzeyine ulaştı. Ne var ki bu 20 yıllık süre içerisinde işler çok da yolunda gitmedi. AB tarafından 1981 yılında Türk pamuk ipliğine uygulanan kota dönüm noktalarından birini oluşturdu. Kota uygulamasından sonra Türkiye AB'ne ihracatında iplik yerine dokuma ve giysiye ağırlık vermeye başladı. Ancak, kota pamuk ipliğiyle sınırlı kalmadı. 1984 yılında diğer bazı tekstil ürünlerine, 1986 yılında da konfeksiyon ürünlerine kota kondu.

Bu olumsuzluklara karşın, 1993 yılı verilerine bakıldığında Türk tekstil ve konfeksiyon dışsatımının %68.7'sinin AB ülkelerine yapıldığı ortaya çıkıyor. Tekstil sektöründe genel dünya sıralamasına bakıldığında bunun oldukça iyi sayılabilecek bir oran olduğu görülür. Almanya'da yayınlanan Tekstil Wirtschaft Dergisi tarafından yapılan bir araştırma sonuçları da bu oranın iyi olduğunu kanıtlar nitelikte. Buna göre yıllık cirosu 100 milyon markı aşan 430 firma sıralamasına, yılda 3 milyar 551 milyon mark ciro gerçekleştiren 19 firma ile giren Türkiye 9. sıraya yükseldi. İlk sekiz sırayı Almanya, Japonya, ABD, Brezilya, Tayvan, Belçika, Fransa ve Güney Kore paylaştı. Yine aynı araştırmaya göre AB tekstil ihtiyacının %10'u Türk firmalarının karşılandı. Türkiye AB'ne Çin'den sonra en çok tekstil ürünü ihraç eden ülke oldu. Bu sıralamada üçüncü sıraya Tayvan girdi.

1 Ocak 1996 tarihinden sonra AB'den gelecek olan tekstil ve konfeksiyon ürünleri hiçbir sınırlamaya tabi olmadan Türkiye'ye ithal edilecek. Pamuklu tekstilde ileri düzeyde olan ülkemiz açısından bu bir sorun oluşturmayacak belki, ama aynı şeyi sentetik tekstil sektörü için söylemek zor. Ayrıca AB ülkelerinden gelen ünlü markalar büyük olasılıkla Türk markalarına meydan okuyacak.

Türk tekstil sektörünü etkileyecek olan konular arasında ayrıca sektördeki koruma oranlarının azaltılması var. 1993 yılında Türkiye'ye ithal edilen pamuk ipliğinin %92'si için ithalat gümrük vergisi ödenmedi. Konfeksiyon ürünleri için korumanın azalması ucuz malların Türkiye'ye daha çok gelmesine neden olacak. Eğer AB'nin tarife kota uygulaması da Türkiye tarafından benimsenirse 3. ülkelerden yapılan ithalattan vergi alınmaması ve ancak belli bir miktarın aşılmasından sonra ithalat gümrük vergilerinin alınması söz konusu olacak. Böyle bir durum da Türkiye'ye önemli miktarda konfeksiyon ürünü girmesiyle sonuçlanacak. Ancak tüm bu olumsuzluklarına karşın AB'nin Türkiye'ye uyguladığı kotaları kaldırmasıyla tekstil sektöründe gelişmeler bizim lehimize çevrilebilecek.

Tekstil Sektörümüzdeki Eksiler ve Artılar

Tekstil sektörünün en önemli özelliklerinden birisi, en önemli ticari ve ekonomik faaliyetlerden biri olması nedeniyle hızlı bir teknolojik gelişim gerektirir. Türkiye bu konuda sektörün hemen hemen tamamında sıkıntı içinde bulunuyor. Tüm tekno-

lojinin sadece kendi olanaklarımızla yenilenmesi oldukça zor. AB'nin kendi sanayiine sağladığı türden desteklerin Türkiye'ye de bir ölçüde verilmesi bu konudaki sıkıntıyı giderebilir. İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Başkanı Okan Oğuz'a göre Türkiye'nin tekstil - iplik dokuma teknolojisi düşünüldüğü gibi çok da eski değil ve konfeksiyon ile hazır giyimde bilgisayar kullanımı, entegre tesis sayısı her geçen gün artıyor.

Ancak HDTM tarafından yapılan araştırmalara göre Türkiye'nin iplik üretiminde kullandığı makineler gerek Avrupalı ve gerekse Uzak Doğulu rakiplerinkilerden daha yaşlı. İplik sektörünün kesin bir envanteri yapılamamış olmasına karşın toplam iplik tezgahlarının ancak %22'sininin 10 yaşından daha genç makinelerden oluştuğu tahmin ediliyor.

Pamuklu dokuma sektöründe ise demode ve verimli olmayan makinelerin kullanımında olması, enerji tüketiminin yüksek olması ve düşük işçi verimliliği gibi nedenlerle üretim maliyetleri diğer ülkelere göre daha fazla. Ancak yine de pamuklu sanayi sektörünün Avrupa ile rekabet edebilecek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Yünlü sanayiinde, kumaş üretiminde kullanılan yapağının büyük bir kısmı ithal edilmekte olduğundan, uluslararası piyasalarda yapağı fiyatlarının gösterdiği istikrarsızlıklar ve kurlarda meydana gelen değişimler nedeniyle söz konusu ürünün maliyet

Kota Nedir?

Ülkelerin birbirlerinden ithal ettikleri mallara karşı koydukları miktar kısıtlamalarıdır. Özellikle 1950'li yıllarda ödemeler dengesi sorunları nedeniyle ithal kotalarına geniş ölçüde başvurulduğu bilinmektedir. Talep esnekliği düşük mallarda gümrük vergileri etkisiz kaldığında başvuru kotaları, ithalatı istenen ölçüde daraltma özelliğine sahiptir. AB'ni kuran 6 devletin para biriminin konvertibl hale gelmesiyle dış ödeme sorunları azalmış ve kotalara duyulan gereksinim ortadan kalkmıştır. Bugün üye ülkeler 3. devletlere karşı bu uygulamayı devam ettirmektedirler.

Katma Protokol

Katma Protokol (KP) Türkiye-AET Ortaklığı hazırlık döneminin bitişini simgeleyen ve geçiş döneminin koşulları ile sürelerini belirleyen bir anlaşma niteliğindedir. 5 yıllık geçiş dönemini uzatma olanağından yararlanılmayıp en kısa süre içinde, geçiş dönemine girilmiştir. Bu konudaki karar Ortaklık Konseyi'nindir. 23 Kasım 1970'de Brüksel'de imzalanan KP, ilgili parlamentolarca onaylandıktan sonra, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türkiye, toplulukla olan ilişkilerinin geçiş aşamasına ulaşmıştır. Bu aşamanın belirgin özelliği ise, ödümlerin hazırlık dönemindeki gibi tek yanlı değil, karşılıklı oluşudur. KP'nin öngördüğü en önemli kurum ise gümrük birliğidir. Bu bağlamda Türkiye'nin üstlendiği yükümlülükler, gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimlerin kademeli indirimi, miktar kısıtlamaları ile yine eş etkili önlemlerin kademeli bir biçimde kaldırılması ve liberasyonun AET lehine konsolide edilmesi ve Topluluk ODT'ne uyum şeklinde özetlenebilir. Mart 1975'te İngiltere tarafından KP hükümlerine aykırı olarak Türkiye'den gelen pamuk ipliği üzerine miktar sınırlaması konması Toplulukça tekstil ürünlerimize konacak kotaların başlangıcını teşkil etmiştir.

Kaynak : Ahmet Gökçere, "Avrupa Topluluğu İlişkileri (1969-1991)", Türkiye Ekonomisi-Sektörel Gelişmeler, 1992.

ancak dikim işlemlerinin oldukça ileri bir teknolojiyle gerçekleştirildiği görülüyor. Ayrıca kendi ürünleri için

model çıkaran imalatçıların ülkemizde pek bulunmadığı, modellerin moda dergilerinden çıkarılmakta olduğu da araştırma sonuçlarından ortaya çıkıyor.

Eğitilmiş işgücü yokluğu da tekstil sektörümüzün en önemli sorunlarından birisi. Türkiye'nin bu sektöre yönelik mesleki eğitim okullarına önem vermesi ve bu eksikliğin en kısa zamanda giderilmesi gerekiyor.

1980'lerden bu yana hazır giyim ve konfeksiyon sanayiinin hızla gelişmesi karşısında bu sanayilerin yardımcı olan malzeme ve aksesuar sanayiinin gerekli gelişmeyi

gösterememesi ve bu malzemelerin çoğunlukla ithal edilmesi de büyük bir dezavantaj yaratıyor.

Tekstil sanayiinin yapısı içinde bulunan boya, apre ve terbiye konularında ise genel bilgi, beceri ve eğitim eksikliği nedeniyle bir kalite sorunu var. Bu sorun en çok konfeksiyon üreticileri tarafından dile getiriliyor ve mamul kumaş ihracatımızın gerilemesine sebep oluyor. Bu sorunun giderilmesi için boya, apre ve terbiye teknolojisi ile uluslararası yöntem ve çalışma standartlarının kaza-

nilmasına yönelik bilgi, beceri ve eğitimin sağlanması çalışmalarına hız vermek gerekiyor.

Türk tekstil sanayiinin uluslararası rekabet gücünü artırmak için, sanayinin üretim aşamasında teşvik edilmesi veya en azından rekabet gücünü zayıflatıcı etkilerden arındırılması gerekiyor. Tekstil üretim zincirinin ilk halkalarında yer alan hammadde, yardımcı hammadde ve enerji gereksiniminin uluslararası fiyatlarla temin edilmesi sayesinde diğer devletlerle maliyet yarışına eşit başlanacak ve

Tekstil-Konfeksiyon ve Gümrük Birliği

Mustafa Metin
TOBB

Türkiye'de tekstil ve konfeksiyon sektörü istihdam edilen işçi sayısı, ihracat miktarı ve dış piyasadaki rekabet gücü bakımından ekonomik kalkınmamız için lokomotif işlevini üstlenebilecek bir yapıya sahiptir.

Tekstil ve konfeksiyon sektörünün üretim, verimlilik ve teknolojik bakımdan sahip olduğu üstünlüklere ve dış rekabet avantajlarına rağmen çözümlenmesi gereken önemli sorunları da bulunmaktadır. Sektörün rekabet gücünü artırmak için sanayicilerin girdilerini dünya fiyatlarından temin edebilmeleri sağlanmalıdır.

Tekstil sektörünün ana girdisi olan pamukta üretim ve ticaret politikaları istikrara kavuşturulmalı, sanayicinin programlı olarak dünya fiyatlarından pamuk alabilmesi sağlanmalıdır. Bunun için sağlam bir pamuk borsası mekanizmasının kurulması ve GAP Projesi sonucunda artacak olan pamuk üretiminin muhtemel tohum ve kalite sorunlarına önem verilmesi gerekmektedir. Tekstil yatırımlarının darboğaz giderici, kalite artırıcı, yenileme ve modernizasyona dönük modern teşvik unsurlarıyla desteklenmesi şarttır.

Gümrük Birliğinde Türkiye ile AB'nin GATT'ın 24. Maddesi çerçevesinde Ortak Ticaret Politikası uygulaması gerektiğinden Türkiye'nin AB dışı ürünlere uygulamakta olduğu gümrük vergisi ve eş etkili vergi ve resimleri kaldırmasının yanısıra, AB tarafından üçüncü ülke dışı ürünlerin ithalatında alınmakta

olan Ortak Gümrük Tarifesi de uygulaması gerekmektedir. Bilindiği gibi, OGT'ne uyumda 1995 yılı başında indirimler ile, 12 yıllık listede %90, 22 yıllık listede ise %85 oranında bir uyum sağlanmıştır. Bunun yanısıra, AB'nin Ortak Ticaret Politikasına ve AB tarafından 50'nin üzerinde ülkeye uygulanmakta olan tekstil ve konfeksiyon miktar kısıtlamaları ile ilgili düzenlemelere de uyum sağlanması gerekmektedir.

AB tarafından Türkiye dışı tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uygulanmakta olan kotaların ve dumping soruşturmasının kalkması doğrudan doğruya Türkiye'nin topluluğun Ortak Ticaret ve Rekabet Politikasına uyumuna, yani patent, tüketicinin korunması ile fikri ve sınai mülkiyet hakları konusundaki uyuma bağlanmıştır. Pazarın düşük fiyatlı ve kalitesiz ürünler ile bozulmasını önlemek amacıyla AB tarafından uygulanmakta olan miktar kısıtlamaları ve tarife dışı engeller olarak tanımlanan önlemlerin (özellikle dumping soruşturmaları) Türkiye tarafından da objektif kriterler çerçevesinde üçüncü ülkelere uygulanması gerekmektedir.

Yürürlükte bulunan anti-damping vergilerinin AB'deki baskı gruplarının istekleri doğrultusunda getirildiği düşünülmüş; bu vergilerin kaldırılması için gerekli politik baskıların en üst düzeylerde gerçekleştirilmesi, bu konuda Ortaklık Anlaşması'ndan doğan haklarımızı kullanmamız yolunda gerekli baskıların yapıl-

ması ve ihracatçılarımızın bu soruşturmalar ve vergiler ile yüz yüze kalmaları durumunda kendilerine yurtdışı danışmanlık ve avukatlık hizmetleri konusunda mali desteğin yanısıra pazar payının korunmasını teminen telafi edici desteklerin sağlanması gerekmektedir.

Son senelerde ihracatımız, sadece fiyat faktörü ile açıklanmayacak dumping iddiaları ile itham edilmekte, sosyal dumping ve çevre dumpingi gibi konularda uyarılmaktadır.

Bu tür iddialara karşı tekstil ve konfeksiyonda çevre teşviklerinin çalışma şartları içinde faturası sadece sanayiciye yüklenmeyecek iyileştirmeler yapılmasına yönelik istihdam politikaları ve istihdam teşviklerinin geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir. Ayrıca sanayimizde geliştirilen bu teşvikler ve politikalar çeşitli platformlarda AB yetkililerine anlatılmalıdır.

Türkiye GB'ne geçtikten sonra ihracat, ithalat ve teşvik mevzuatı ile gümrük uygulamalarının AB'nin uygulamaları ile uyumlu olması zorunluğu ortaya çıkacaktır. Bu bakımdan AB'nin uygulamalarına uygun teşvik önlemleri alındıktan sonra tekstil ve konfeksiyon sektörünün gelişmesi ve rekabet gücünün artması daha hızlı olacaktır. Bu bakımdan Ar-Ge, eğitim, KOBİ, çevre, istihdam konularında geliştirilecek teşvik önlemleri ve dünya fiyatlarından sağlanacak hammadde ve enerjinin sektöre fevkalade olumlu etkileri olacaktır.

verimli bir işletmecilik anlayışı getirilebilecektir. Çünkü bugün

Türk üreticileri elektrik, su gibi üretimde kullandıkları enerji için Avrupa'daki fiyatların iki katına yakın fiyat ödemektedirler. Boya, kimyevi maddeler ve yedek parça türü ürünler diğer ülkeler tarafından da kalitesi onaylanmış dış üreticilerden ithal edildiğinden aynı kalitede ve evsafı malın yurtiçi üretimini teşvik etme amacından uzaklaşmaktadır. Bunun gibi nedenlerle, sanayinin sağlam temellere dayandırılması için üretim aşamasında teşvik edilmesi gerekiyorsa ihracat ve pazarlama teşviklerinin de kolaylaştırılması gerekmektedir.

Türk Tekstil Sanayii

Gülşay Kocabas
Tekstil Y. Mühendisi

Giyinme gereksinmesinin doğmasıyla birlikte, tekstil tarihi de başlamıştır. Bu gereksinme, sıralamada beslenmeden sonra gelse de en az onun kadar önemlidir. Birçok dala ayrılacak giyim sanayinin oluşması, temelde giyinme gereksinmesinin sonucudur. Son zamanlarda büyük gelişme kaydeden deri sanayiini bir tarafa bırakacak olursak, tekstil sanayii giyim sanayii içinde büyük bir önem ve yer kazanmaktadır.

Tekstil sanayii günümüzde, pamuk, keten, kenevir, yün, ipek, suni ve sentetik elyaf gibi hammaddelerin elde edilmesi hususunda yapılan tüm çalışmaları, elde edilen hammaddelerin iplik, dokuma, örme gibi işlenebilir aşamalara getirilmesini, boya, apre, baskı gibi terbiye işlemlerini, konfeksiyonu, bu amaçlara hizmet eden makine, ambalaj ve malzemelerin imali prosedürlerini kapsar.

Tekstil tarihine bakıldığında Anadolu'nun tekstil gelişimine önemli katkısı olduğu görülür. M.Ö. 600'lerde Sümer Türkleri'nin koyunların yünlerini evlerinde veya umumi imalathanelerinde dokuyarak kumaş haline getirmeye başlamalarından itibaren Türkler dokumacılıkta sanayinde birçok ülkenin önüne geçmiştir. 14-16 yy. arasında Denizli'de pamuklu, Bursa'da altın işlemeli dokumalar ve ipek kadifeleri, Bursa, Bilecik ve İstanbul'da ipek işlemeciliği, Erzurum ve Erzincan'da yünlü dokumalar, Demirci, Kula ve Gördes'de bahçilik ve kilimecilik, Antalya'da çuhacılık, Karadeniz sahilinde keten, kendir dokumacılığı ve dokuma boyacılığı çok ileri bir düzeye gelmişti. Cumhuriyet dönemine kadar da, Türk insanının yaratıcılık ve sanatsal yaklaşımlarıyla tekstil ürünleri çeşitlenerek gelişme göstermiştir.

En Büyük Rakiplerimiz

AB'nin ithalat yaptığı ülkeler arasında bugün Türkiye'nin en büyük rakibi Çin'dir. Diğer önemli rakip ise Hong Kong'dur. Fas, Tunus, Mısır, Cezayir ve İsrail ise yine Birliğin ayrıcalıklı ticaret ortaklarıdır. Hindistan da son yıllarda önemli başarı kazanmaya başlamıştır. Diğer önemli grup ise Visegrad ülkeleridir. Polonya, Çek Cum-

huriyeti, Slovakya ve Macaristan'dan oluşan bu grubun, bilindiği gibi, ilerideki yıllarda AB'ne dahil olmaları beklenmektedir. Polonya ve Macaristan sözkonusu sektörde gelişmiş teknolojik yapıya sahiptir. AB'den yapılacak olan sermaye transferi de hesaba katılırsa orta ve uzun vadede bu ülkelerin ciddi rakip olacakları düşünülmelidir.

1992 yılından bu yana atak yaparak kendi grubunun önüne geçen Fas, Türkiye'nin aynı koşullara sahip en önemli rakibi olarak görünmektedir. Çünkü ülkemizde

Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'ne girerken, dokuma ve giyim sanayiinde beşi yabancıların ve azınlıkların elinde olan sekiz pamuk ipliği fabrikası vardı. Bu fabrikaların tezgah sayısı 762 iken, planlı dönemin başlangıç yıllarında bu sayı 15 820'ye yükselmiştir.

Yünlü sanayiinde makineli üretim Tanzimat'tan sonra, Feshane, Hereke, Karamürsel, Altınöldüz, İzmir Halkapınar fabrikalarının kurulmasıyla başladı. Cumhuriyet döneminde Bünyan Halı İpliği Fabrikası (1927) kuruldu. 1934 yılında Sümerbank'a devredildi. 1938'de Bursa Merinos Fabrikası işletmeye açıldı.

Dokumacılık, Türkiye'de katma değeri yüksek, emek yoğun nitelikli, hammaddeleri yurt içinde üretilen, tekelleşmenin yaygın olmadığı ender sektörlerden biridir. Dokuma piyasasında çeşitli ölçeklerde 10 000'i aşkın firma yer almaktadır. En büyük dokuma firması olan Sümerbank'ın piyasa payı %16'dır. Özel kesimde piyasa payı %10'un üzerinde olan dokuma firması bulunmamaktadır. Toplam imalat sanayiinde çalışan işçilerin %20'si dokuma kesiminde çalışmaktadır. 1991'de Türkiye'de 54 224'ü pamuklu, 5 125'i yünlü ve 30 000 kadar ipekli ve sentetik imalatında kullanılmak üzere yaklaşık 90 000 dokuma tezgahı bulunuyordu.

Türkiye'nin toplam pamuk ipliği üretim kapasitesi, 1967'de 135 000 ton iken 1991'de 253 681 ton olarak gerçekleşmiştir. 1977'den bu yana özel kesim tesislerindeki iş sayısında yüzde yüzü aşan artışlar olmuş, bunun yanında, salt iplik üreten tesisler de çoğalmıştır. Türkiye pamuk ipliği

ithalatı yapan bir ülke iken, geçen süre içinde, AB'nin toplam iplik ithalinin üçte birini karşılayabilecek bir konuma gelmiştir.

Türkiye yün ipliği üretiminde ise daha yavaş bir gelişme göstermiştir. 1951'de 6 180 ton olan yün ipliği üretimi, 1970 yılında 29 400 ton olmuştur. Türkiye'de toplam 54 017 ton yün ipliği üretilmiştir.

Pamuklu sanayii sektöründe Cumhuriyet dönemine girerken toplam iş sayısı 82 044 olan yalnızca 8 fabrika vardı. Bu kapasite 1923-1960 dönemindeki sanayileşme çabalarıyla, planlı dönemin başlarında 761 120'ye yükseltildi. 1987'de ise bu sanayi kolundaki iş sayısı 35 milyonu aşıyordu. 1991'de Türkiye pamuklu dokuma üretimi 1 097 000 000 metre, pamuk ipliği üretimi 520 000 ton olarak gerçekleşti.

Tekstil-giyim sanayiinin dünyaya yayılması, bir ülkedeki üretim etkinliklerinin bir kısmının bir başka ülkeye aktarılmasıyla gerçekleşmiştir. Tekstil sektöründe teknolojik düzeyde değişiklikler olmuştur. Otomatik iplik yapımı, mekiksiz dokuma tezgahları, bilişimin kullanılması verimliliği artırmıştır. En belirleyici değişim; tasarım, üretim ve dağıtım arasındaki ilişkilerin mükemmelleşmesini sağlayan ve bilgisayarla desteklenen kavrama, yönetim ve üretim sistemlerinin devreye girmesidir. Tekstil, sermaye ve beyin gücü yoğun bir sanayi dalı haline gelmiştir. Ayrıca insan ve çevre sağlığının çok önem arzettiği iyice anlaşılın günümüzde, tekstil ürünlerinin ekolojik olarak üretiminin en iyi şekilde sağlanması dünya pazarında rekabet şansımızı artıracaktır.

olduğu gibi Fas'ta da işgücü maliyeti son derece düşüktür ve bu oran yaklaşık olarak Türkiye'deki maliyetlerin yansına eşittir.

Ne var ki, gümrük birliği yolunda rakiplerimizi çok da dışarıda aramamamız gerekiyor. AB ülkelerinin kendi üretken potansiyeli de önümüze bir engel olarak çıkabilecek nitelikte. Şöyle ki, İtalya'nın bu pazardaki payı %25 iken, Almanya %15.9 ile 2. sırada yer alıyor. Portekiz ise Türkiye ile aynı orana sahip : %10.9. AB ülkelerinin enerji açısından Türkiye'ye karşı avantajlı durumda olduğu da unutulmamalıdır. AB ile Türkiye'yi işçilik giderleri açısından karşılaştırdığımızda, ülkemizde işçilik giderlerinin AB ülkelerine göre oldukça düşük olduğunu görürüz. Ancak AB ülkelerinde mevcut olmayan yemek bedeli, yol harcaması gibi yan ödemeler giderlere dahil edildiğinde sonuçta Türkiye ile AB'nin bu bakımdan çok da farklı olmadığını görmekteyiz. İşgücü verimliliği açısından ise Türkiye, Yunanistan dışındaki AB ülkelerinden oldukça düşük seviyede kalmaktadır.

Tekstil ve konfeksiyon sanayiinin dünyanın hemen hemen bütününde sürekli bir korumayı gereksindiğini görürüz. Bu nedenle sektör GATT disiplinlerinin dışında tutulmuştur. Bu tutumun temelinde ise sektörün emek yoğun niteliği ve bu sektörde istihdam edilen nüfusun sanayileşmiş ülkelerin daha az gelişmiş olan bölgelerinde bu faaliyeti sürdürmekte olmaları yatmaktadır. Bugün Birlik'te yaklaşık 3 milyon kişi sözkonusu sektörde istihdam edilmekte ve bunların çoğu Birliğin en az gelişmiş bölgelerinde yaşamaktadır. Bu sebeple tekstil de tarım sektörü gibi her zaman korunmaya muhtaç bir sektör durumundadır.

Gelecek Neler Getirecek?

Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliği, kotaların kaldırılmasını da kapsamaktadır. Bu, Türk tekstil ve konfeksiyon sektörü için önemli bir kazanç sağlayacaktır.

1990'lı yıllarla birlikte GATT, Uruguay Round ve Dunkell Uzlaşması ile kota sınırlamaları belirli yumuşama aşamasına getirilmiştir. Dünya ticaretinin daha da serbest-

leştirilmesi amacıyla GATT çerçevesinde yapılan ve esas olarak tarım ve tekstil üzerinde yoğunlaşmış olan Uruguay Round görüşmelerinde GATT Genel Müdürü Dunkel tarafından bir taslak metin oluşturulmuş ve tekstil ticaretinin geleceği hakkında programlar yapılmıştır. Buna göre 1993-2003 yılları arasındaki süreç içinde tekstil sektörünün GATT kurallarına entegrasyonu ve bu sürenin sonunda tüm kotaların kaldırılması öngörülmektedir. 1.1.2003'te tekstil ve konfeksiyon sektörü tamamen GATT'a entegre edilecektir. Yine de mevcut kısıtlamalar 2000 yılına kadar devam edecektir. Bu görüşmelerde Türkiye'ye karşı kısıtlamaların gümrük birliği gerçekleşince ortadan kaldırılacağı belirtilmiştir. Nitekim 6 Mart'ta imzalanan anlaşmada AB bugüne kadar Türk tekstiline uyguladığı tüm kısıtlamaları 1.1.1996 tarihinden itibaren kaldıracağını taahhüt etmiştir. Ancak bunun koşulu Türkiye'nin bu tarihten önce özellikle rekabet yasası ile fikri, sınai, ticari mülkiyet (telif hakları, patent) haklarıyla ilgili yasaları çıkarması ve AB'nin tekstil sektöründeki anlaşmaları, tüm düzenlemeleri üstlenmesi yolundan geçmektedir. Türkiye bu koşulları gerçekleştirmediği takdirde AB mevcut kısıtlamalarını sürdürecektir. Buna karşılık Türkiye tüm yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra AB kısıtlamalarını kaldırmazsa Türkiye karşılık olarak gerekli önlemleri alabilecektir.

Gümrük birliğinin de tüm sorunları çözmeyeceği, hatta yeni sorunlara yol açabileceği hazırlık çalışmalarında bazı üye ülkelerin tavırlarından belli olmuştur. Bu ülkelerin başında Yunanistan gelmektedir. Türkiye, Yunanistan'dan yılda 12 milyon

doların üzerinde pamuk, 5-11 milyon dolar arasında ham deri ve post almaktadır. Kuşkusuz, Yunanistan, ham pamuk yerine tekstil ihracatını yeğlemektedir. Bu malların önemli satıcısı olan Yunanistan'ın Türkiye pazarına bu mal grubuyla girmesi ya da mevcut pazar payını artırması olası görünüyor. Tekstil konusunda Yunanistan için en önemli sorun, Türkiye'ye tekstil satamamak değil, Türkiye'den daha çok tekstil maddesi almak. Türkiye'nin AB pazarına girmesi nedeniyle, Yunanistan kendi tekstil ihraç payının azalmasından endişe ediyor. Çünkü Yunanistan'ın ihracatının %50'sini tekstil ve gıda oluşturuyor. Yunanistan bundan dolayı AB'den 400 milyon dolarlık tekstil tazminatı istedi. Ancak Almanya'nın itirazı nedeniyle bu isteğinden vazgeçmek durumunda kaldı. AB, gelişmelerin izlenip Yunan tekstil sektörünün zararları belirlendikten sonra bu zararın karşılanması yoluna gidilmesini kararlaştırdı.

Türkiye'nin dünyadaki pazar payını gerçekten sağlamlaştırabilmesi artık "moda ve marka yaratmak" yolundan geçiyor. Piyasada etkileyici konumdan belirleyici konuma geçmek ve eğitilmiş, yaratıcı insan gücüne sahip olmak büyük önem taşıyor. Öte yandan uluslararası düzeyde bir marka yaratmanın maliyetinin oldukça yüksek olmasının yanında bu hedefe bilinçli ve son derece profesyonelce bir plan ve çalışma dahilinde ulaşılabilceği unutulmamalıdır. Toplam ihracatımızın 1/3'ünden fazlasını oluşturan ve büyük bir istihdam kapasitesine sahip bu sektörün Türkiye için vazgeçilmezliği ortadadır. Pamuk üretimi bakımından sahip olduğu potansiyel göz önüne alındığında Türkiye'nin bu sektörde gelecekte yapması gerekenlerin ne olduğu açıktır ve bu yöndeki politikaların ivedilikle oluşturulmasında büyük fayda vardır. Ülkemizin rakipleri olan Uzak Doğu ülkeleriyle AB ülkelerinin bu sektördeki teknoloji sorununu çoktan çözmüş oldukları ve GATT'a entegrasyon halinde acımasız bir rekabetin başlayacağı gibi hususların gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Yaprak Renda

Kaynaklar

- Aydın, A. "Avrupa Pazarında Türkiye Hazır Giyim Sektörünün Durumu", Dünya Gazetesi, 22.2.1995.
 Brand, M.A. "İşte Gümrük Birliği Anlaşması", Sabah Gazetesi, 7.3.1995.
 Çakıroğlu, E. Avrupa Topluluğu'nun Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii Ticareti ve Türkiye'nin AT'nin İhtilali İçindeki Payı, HDTM, Ankara, 1993.
 Doğan, N. "Sektörlerimiz Gümrük Birliği'ne Ne Kadar Hazır?", Dünya Gazetesi, 22.2.1995.
 DPT. Türk Sanayinin AT Sanayii Karşısında Rekabet İmkanları, Ö.J.K. Raporu, Cilt II, Ankara 1989.
 Güzelhan, C. Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün AT ve Türkiye İçin Önemi ve Dış Ticareti, HDTM, Ankara 1992.
 Pürsün, D. "Türk Tekstilleri Dünya Devletlerine Kafa Tutuyor", Dünya Gazetesi, 22.12.1994.
 Yaşar, E. "AB-Türkiye Gümrük Birliğinin Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Olan Etkileri", Hedef Dergisi, Aralık 1994.

Avrupa Birliği - Türkiye İlişkilerinde Son Gelişmeler

Dr. Ahmet Gökdere
A.Ü. Hukuk Fakültesi

Türkiye'nin o zamanki AET ile ilişkileri, 8 Haziran 1959'da Topluluğun kapısını çalan Yunanistan'ın hemen ardından, Roma Antlaşması'nın 238. maddesi uyarınca "ortak üye" olmak üzere, 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluk Konseyi'ne başvuruda bulunmasıyla başlamıştır. Günümüze değin geçen 30 yılı aşkın süre içinde bağtlanan Ankara Antlaşması (AA) 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiş; geçiş döneminin takvimi ile koşullarını düzenleyen Katma Protokol ise, 1 Ocak 1973'te işlerlik kazanmıştır. Söz konusu tarihlerde, Türkiye üstlendiği edimlerin bir kısmını, gecikmelerle de olsa yerine getirmiştir. Topluluk kesimi ise, Türkiye çıkışlı endüstriyel mallar üzerindeki her türlü kısıtlamayı 1 Ekim 1971 tarihli Geçici Anlaşma ile kaldırarak, Türk ihracatçılarına Topluluk piyasasına serbestçe girme fırsatı yaratmıştır. Ne var ki, 1985 yılında KP md.60/2 çerçevesinde tekstil ve hazır giyim üzerine konulan "gönüllü" kotalar, söz konusu serbestiye gölge düşürmüştür. Ortaklık Konseyi toplantılarında uzun süreli kesilmeler olmuş, işgücünün serbest dolaşımına ilişkin aşamalı kararlar alınamamış, IV. Mali Protokol'den itibaren mali yardım akımı kesilmiş; Türkiye toplulukla arasındaki ikili ticaretinde, önemli boyutlara varan yapısal açıklar vermeyi sürdürmüştür. Ortak-üyelik statüsünün beklentileri karşılamaması üzerine, Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Talebimiz, reddedilmemekle birlikte kabul de edilmemiş, hukuken "askıya" alınmıştır.

Avrupa Topluluğu ise, 1.1.1993 tarihinde, hiç değilse yasal açıdan, iç pazar hedefini gerçekleştirmiş, Maastricht'te bağtlanan Avrupa Birliği Antlaşması ile entegreasyon sürecinde iddialı hamleler yaparak ekonomik ve parasal birlik ile siyasal bütünleşme yönünde ciddi çabalara yönelerek Avrupa Birliği (AB) şekline dönüşmüştür.

Topluluğun yeni üyelerle genişlemesine koşut biçimde, derinlemesine ilişkilerini de bu şekilde geliştirilmesi, 1964 model AA ile 1973 tarihli KP'de öngörülen "dar kapsamlı" gümrük birliğini yetersiz bir konuma getirecek, "geniş kapsamlı" ya da "dinamik" bir gümrük birliği gereksinimi yaratmıştır. Bu gerçek ilk kez 8 Kasım 1993 tarihli 34. Ortaklık Konseyi'nde ortaya atılmıştır. Anılan toplantıda, Türkiye'den önceki yükümlülüklerine ek olarak, *inter alia*, gümrük birliğinin iyi işleme açısından, özellikle rekabet koşullarına ilişkin olarak çeşitli yasal düzenlemeler yapması istenmiştir.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla başlayan demokratikleşme hareketleri, Topluluğun dikkatini Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine çevirmesine yol açarak, Türkiye'nin önemini

geri planlara itmiş, tam üyelikten söz edilmeye başlanmış; Türkiye ile ilişkiler, bir anlamda, "geliştirilmiş" bir gümrük birliği düzeyine indirgenmiştir. Gerçekten, zirve toplantıları kararlarında, Türkiye'ye ayrılan paragraflar gitgide azaltılarak cümlelere dönüşmüştür. Nitekim, 24-25 Haziran 1994 tarihindeki Korfu Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi'nin 1964 Antlaşması'nda öngörülen gümrük birliğinin oluşturulması yönündeki arzusunun belirtilmesiyle yetinilmiştir. 9-10 Aralık Essen Zirvesi Başkanlık Kararları arasında Türkiye'ye ilişkin tek cümle ise, "Türkiye ile gümrük birliğinin tamamlanması ve kayıtsız biçimde uygulanması yönündeki görüşmelerin sonuçlandırılması" şeklindeydi.

19 Aralık 1994 tarihinde yapılması öngörülen Ortaklık Konseyi Toplantısını Yunanistan'ın engellemesi yüzünden 6-7 Mart 1994'e ertelenmesiyle, AB ile ilişkilerimiz yeni bir görünüm kazanmıştır. Gerçekten, 6-7 Mart toplantısının gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği sorunu, son ana kadar, inişli çıkışlı bir konjonktür sergilemiştir. Özellikle AB Konseyi Dönem Başkanı Fransa Dışişleri Bakanı ile Almanya'nın yoğun kulis çalışmaları sonunda, belirli ödümler karşılığında Yunanistan bu kez ikna edilebilmiş ve toplantı öngörülen tarihte gerçekleştirilmiştir. Sonuçta, AB'nin teknik ve siyasi işbirliğine ilişkin bir tavsiye kararı ile mali deklarasyonun yanı sıra, gümrük birliğinin koşulları ve işleyişine ilişkin Ortaklık Konseyi karar onaylanmıştır. Bu üç belge arasında en önemlisi, hiç kuşkusuz içeriğinin Türk Parlamentosu ile kamuoyundan "kaçırıldığı" ileri sürülen gümrük birliği anlaşmasına ilişkin karardır. Ekleri dışında, 64 maddeden oluşan söz konusu karar, ilke olarak, gümrük birliğinin 31.12.1995 tarihinde kurulmasını öngörmektedir. Büyük yenilikler getiren karar maddeleri içinde Konsey tüzük ve direktiflerine sıkça atıf yapılması nedeniyle, konunun uzmanlarıncı bile uzun bir incelemeyi gerektirecek ölçüde karmaşık olup, belirsizliklerle doludur. Belirsizliklerin en çarpıcı örneği, belki de yürürlük tarihine ilişkin erteleme olasılıklarıdır. Nitekim, Karar'ın 64. maddesine göre, Ekim 1995'ten önce, Ortaklık Konseyi, Karar'da öngörülen koşul ve hükümlerin, gümrük birliğinin gerektiği biçimde işleyebilmesine elverecek şekilde yerine getirilip getirilmediğini inceleyecektir. Bu konuda olumsuz bir görüş ortaya çıktığında, kararın yürürlük tarihi, ilk kez 1 Temmuz 1996'ya, ikinci kez 1 Ocak 1997 tarihine ertelenebilecektir.

Konsey Kararı'nın giriş kısmında, gümrük birliğinin, taraflar arasındaki ortaklık çerçevesinde ve AA'nın 28. maddesi perspektifinde önemli bir niteliksel adım oluşturacağı kaydedilmekle birlikte, karar metninde gümrük birliği ile tam üyelik arasında ümit vadeden bir köprü kurulmuş olduğu söylenemez.

Bu kısa yazıda, gümrük birliğinin Türk ekonomisi açısından bir maliyet yarar çözümlenmesine girilmeyecektir. Bununla birlikte, 5 yıllık bu dönem içinde Türkiye'ye yapılması öngörülen 3,2 milyar dolarlık yardımın, bir resesyon yılı olan 1994'te bile toplam ithalatı 23 milyar dolar düzeylerinde gerçekleşeceği tahmin edilen bir Türkiye için yeterli olmayacağı açıktır. Bu yardımın, 1995 sonunda gümrük ve fonların tümüyle sıfırlanması üzerine ithalatta doğabilecek bir yıllık artışı bile karşılayacağı şüphelidir.

Bu nedenle, AB'nin, "görünebilir bir gelecekte" Türkiye'yi tam üyeliğe taşıma hususundaki siyasi iradesinin oluşup oluşmadığını anlamaya çalışmak son derece önemlidir. Bu konudaki tartışmalara ışık tutma açısından bir başlangıç oluşturması amacıyla ilk olarak AB'ni Türkiye ile gümrük birliğini kurmaya iten nedenleri kestirmeye çalışmak yararlı olacaktır.

-Türkiye'nin AB açısından çekici ve genişleyen bir piyasa oluşu, üzerinde durulan nedenlerden biridir. Ne var ki 60 milyonluk nüfusuna karşın, kişi başına milli gelirin düşüklüğü bu faktörün önemine gölge düşürmektedir. Bununla birlikte Türkiye'deki gelir bölüşümündeki kişisel ve bölgesel eşitsizlikler ışığında, 10-20 milyonluk bir nüfus kesiminin AB çıkışlı mallara yönelik talebini kayda değer ölçülerde yükseltmesi olasılığı da göz ardı edilemez.

-Türkiye'de gelişme gösteren kökten dinci akımlara karşı Türkiye'yi batı kampına çekme düşüncesi de alınan kararda etkili olmuş olabilir. Laik bir Türkiye, Sovyetler'deki son emperyalist gelişmelere karşı NATO'nun yeniden önem kazanmasıyla daha güvenilir bir müttefik olacağı yolundaki bu görüş, üzerinde durulmaya değer. ABD'nin, Türkiye ile gümrük birliği kurması yolunda AB nezdindeki girişimleri de, aynı amaca yönelik olabilir.

-Sevimli sayılamayacak bir başka olasılık, 30 yılı aşkın bir flört dönemi sonunda ilişkilerin durağanlaşmasından sıkılmış bir AB'nin, Türkiye ile ilişkilerini gümrük birliğini aşmayacak bir düzeyde tutmak üzere bir sonuca bağlamak istemesi olabilir. Kurulacak bir gümrük birliğinde tekstil ve hazır giyim kotalarının kaldırılması dışında AB tarafından yerine getirilmesi gereken ciddi bir edim yoktur. Artık karşı edimlerde bulunma sırası Türkiye'ye gelmiştir.

Eğer bu sonuca olasılık geçerliyse Türkiye'nin 7 Mart tarihli Ortaklık Konseyi kararlarını yerine getirme konusunda son derece dikkatli davranması gerekir. Zira gümrük birliği ertelenmeler olmaksızın 1998 sonunda kurulsu bile herşey çözümlenmiş olmayacak; aksine çözümlenmesi gereken pek çok sorun ortaya çıkacaktır.